

СИСТЕМА МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ Г.С. СКОВОРОДИ У ХХІ СТОЛІТТІ

Горішня К. О.

Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Гарбар М.А.
Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

У дослідженні проаналізовано факти з біографії відомого мислителя, видатного діяча української та світової культури Григорія Сковороди, крізь призму його морально-етичних поглядів та духовних цінностей. Філософські роздуми письменника та просто людська етика завжди залишаються актуальними, навіть в сучасному світі стрімкого розвитку науки та технологій.

Ключові слова: Григорій Сковорода, мораль, етика, самопізнання, гідність, духовні цінності, філософська думка, людське життя, технології.

Григорій Савич Сковорода – феномен української та світової культури. Він – видатний український філософ, просвітник, педагог, поет і письменник XVIII століття. Великий вплив на формування його таланту і поглядів мало життя суспільства тогочасної України. Воно згуртувало дух письменника і зробило з нього непримиренного борця проти соціальної несправедливості, утвердило його як гуманіста та демократа. Його безсмертя і велич полягає у тому, що в час найжорстокіших утисків українського народу царизмом він став на захист прав звичайних людей. Вже тоді Григорій Сковорода мріяв про справедливе суспільство, в якому кожен українець буде жити добре і щасливо.

Головною темою його творчості завжди була людина, яка, на відміну від інших тварин, наділена свідомістю і мовою, здатністю працювати, оцінювати навколишній світ, приймати відповідальні рішення і насамперед усвідомлювати різницю між добро і зло [1]. Саме тому Сковорода так багато уваги приділяв вихованню, особливо етичному та моральному. Уся творчість видатного письменника сповнена філософських роздумів про єдність природи й людини, про людське щастя, про одвічну боротьбу життя і смерті, добра і зла.

Насамперед привертає увагу багатогранність таланту митця, його всебічна ерудованість: знання мов, поезики, античної та нової філософії, різних видів мистецтва. Основою світогляду Григорія Сковорода було прагнення змінити світ, удосконалити його шляхом самопізнання, виховання, виховання, душевної рівноваги та «сродної праці» [2]. «Не розум від книг, а книги від розуму створились», – сказав Григорій Сковорода і написав підручник з етики. Це був його перший філософський твір, основною думкою якого є ледарство як найбільша людська вада. Однак він був незвичайною людиною, яка за будь-яку ціну дотримувалася своїх життєвих позицій.

Майже до кінця свого життя педагог мандрував селами України. Саме там і формувалися його філософські погляди, а з ними й морально-етичне вчення, яке було викладене у багатьох працях («Наркіс. Разглагол о том: узнай себя», «Беседа, наречення двое», «Беседа 1-я, наречення Observatorium», «Беседа 2-я, нареченная Observatorium Specula», «Діалог, или разглагол о древнем мире», «Разговор пяти путников о истинном щастии в жизни», «Кольцо», «Разговор, называемый алфавит, или букварь мира» тощо) [3].

Чи є ще місце для етичного вчення Сковорода в сучасному науково-технічному світі? Серед морально-етичних настанов і поглядів Григорія Сковорода, які залишаються актуальними й сьогодні, особливої уваги заслуговує філософія серця (кордоцентризм). Це сприйняття світу не прагматичним розумом, а серцем, намагання зрозуміти реальність емоціями, почуттями та душею, перевага духовного досвіду, інтуїції над логічним та дискурсивним мисленням [4]. Кордоцентризм є ключем до розуміння сфери духовного буття та ментальності української нації.

Також філософ вчить нас перш за все пізнати самого себе, а вже потім оцінювати іншу людину: «Якщо ми хочемо виміряти небо, землю й океан, почнемо з вимірювання самих себе і зробимо це відповідно до своїх власних мірок. Але якщо нам не вдається знайти нашу внутрішню мірку, то за допомогою чого ж тоді, на якій шкалі, ми змогли б виміряти інших? І якщо ми не можемо розуміти самих себе, то який же інтерес ми можемо мати від знання точної міри інших створінь?» – зазначає письменник [5]. Це риторичне запитання може служити відповіддю стосовно етичності кожного з нас.

Тож сформована письменником система загальнолюдських цінностей, які є основою життя, – це почуття гідності й честі, милосердя, порядність, пріоритет духовного над матеріальним, прагнення жити сумлінно, національний дух, любов до Батьківщини та ближнього, справедливість тощо [6]. Лише освічена людина може досягти успіхів, почуватися впевненою, жити гідно та повноцінно, стати взірцем для інших. Сенс людського життя полягає в постійному прагненні людини до самовдосконалення.

Наш світ повністю завоював сучасний технологічний прогрес, який продовжує «затмарювати» свідомість людей через засоби масової інформації, інтернет та інші досягнення науки. Більшість із нас уже не читає книжок, у нас немає часу навіть підняти голову вгору і помилуватися прекрасним небом, увесь наш світ зайнятий думками про соціальні мережі та телебачення. Коли ж нам пізнавати себе і міркувати про духовні цінності та просто людську етику?

Вчення Сковороди про щастя, мораль та духовність людини повинне й надалі посідати значне місце у системах освіти та виховання. Саме на засадах духовності, доброти, любові та простої людяності потрібно виховувати майбутні покоління. Тому й через сотні років, у наш час, пам'ять про Григорія Сковороду не вмерла, вона живе, адже Сковорода не просто нас навчає, але дає нам приклади етичної людини.

Таким чином, мудрі життєві настанови українського відомого філософа Григорія Сковороди стали афоризмами, дороговказом сьогодення. Морально-етичні орієнтири творчої спадщини митця, спрямовані на самопізнання та самовдосконалення особистості, допомагають самореалізуватися в складному світі XXI століття, яке стало епохою надзвичайних можливостей та важких випробувань, суперечності та боротьби добра і зла, егоїзму та любові до ближнього, стресу та позитивної налаштованості, ледарства та працелюбства, інформаційної війни та екології мислення.

Отже, Григорій Сковорода в історії української духовності – постать незвичайна, самобутня, яка залишила визначний вагомий слід в історії не тільки України, а й всього світу. Він був великим філософом та поетом, але перш за все Григорій Сковорода був звичайною людиною, яка відрізнялася від багатьох інших людей здатністю мислити, думати про все: про життя, про його сенс, про таке бажане людське щастя та, звісно, про людину.

Література

1. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. Філософія Григорія Сковороди. // Чижевський Д. Філософські твори: У 4-х т. Т.1. Київ, 2005. 402 с.
2. Сагач Г. М. Діалог культур у творчій скарбниці Григорія Сковороди // Сагач Г.М. Благословенний Григорій Сковорода. Київ, 2013. С. 59–65.
3. Шевчук В. О. Пізнаний і непізнаний Сфінкс: Григорій Сковорода сучасними очима. Київ, 2008. 535 с.
4. Лебеденко А. А. Філософія серця минулого для майбутнього // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філософія. Культурологія. Політологія. Соціологія. 2012. Т. 24 (65). № 4. С. 40–52.
5. Попович М. Григорій Сковорода: філософія свободи. Київ, 2008. 254 с.
6. Усатенко Г. О. Про Григорія Сковороду, ідентичність і давню літературу // Дивослово. Сковородиніана XXI ст.: міждисциплінарні студії. 2013. № 5. С. 49.